

Олена Локишина – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна.
Коло наукових інтересів: реформи та інновації у світовому та європейському освітньому просторах в умовах глобалізації та європеїзації у компаративній перспективі, теорія і методологія порівняльної педагогіки.

✉ luve2001@hotmail.com

🆔 <https://orcid.org/0000-0001-5097-9171>

Аліна Джурило – кандидат педагогічних наук, доцент, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна; завідувач лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти НАПН України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: порівняльна педагогіка та міжнародна освіта: освітня політика ЄС у галузі освіти і навчання, освітні реформи та педагогічні інновації, забезпечення якості шкільної освіти, децентралізація управління освітою

✉ dzhurylo.ap@gmail.com

🆔 <https://orcid.org/0000-0002-5129-6724>

Оксана Максименко – кандидат педагогічних наук, доцент, науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна; доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: порівняльна педагогіка та міжнародна освіта, питання теорії і практики реформування управління шкільною освітою, інновації та тенденції управління шкільною освітою в європейському та північноамериканському освітньому просторах.

✉ osmaksku@ukr.net

🆔 <https://orcid.org/0000-0003-3951-7923>

Оксана Шпарик – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна; старший науковий співробітник науково-організаційний відділу апарату Президії Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: порівняльна педагогіка; освітня політика країн ЄС, США та Китаю; трансформаційні процеси та тенденції розвитку освіти; забезпечення якості освіти.

✉ shparyk.o@gmail.com

🆔 <https://orcid.org/0000-0001-7507-4950>

УДК 37.014.09:355.01

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-6-18>

ДО ПИТАННЯ ПРО НАВЧАЛЬНІ ВТРАТИ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ У СУЧАСНОМУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Статтю присвячено аналізу сутнісних характеристик реалії втрат у навчанні крізь призму досліджень у вітчизняному та міжнародному наукових просторах. З'ясовано, що повномасштабна війна РФ проти України загострила проблему навчальних втрат учнів, що і так інтенсифікувалася внаслідок пандемії COVID-19. Проведено аналіз сучасних досліджень з проблематики навчальних втрат українських (Державна служба якості освіти України, Український центр оцінювання якості освіти, центр Cedos, Міжнародний фонд «Відродження») та міжнародних (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Світовий банк) організацій. З'ясовано, що в англomовному просторі для позначення реалії втрат, що пов'язані з освітнім процесом, переважно використовується термін «learning losses», що українською мовою доречніше інтерпретувати як навчальні втрати. Визначено, що під цим поняттям зарубіжні дослідники розуміють зниження рівня знань і навичок учнів. Встановлено два типи навчальних втрат, а саме «забування» (втрата раніше набутого знання під час навчання) та «втрачене» навчання (очікуване навчання, яке не відбулося/не відбувається з причин неможливості забезпечити очне навчання). Здійснено порівняльний аналіз суміжних з навчальними втратами понять, а саме: навчальна прогалина/розрив, прогалина/розрив у досягненнях, прогалина/розрив у можливостях, незавершене навчання. Зроблено висновок, що в Україні освітні і навчальні втрати є комплексними, і охоплюють окрім типових (сезонних перерв у навчанні в рамках формальної освіти (літні канікули), відсутність на заняттях, неефективне викладання, незаплановане призупинення навчального процесу впродовж тривалого часу через пандемію COVID-19), втрати, що викликані воєнними діями (руйнування, пошкодження, закриття, переміщення навчальних закладів, відсутність електроенергії та інтернету, недостатність навчально-методичного забезпечення, психологічні травми). Навчальні втрати притаманні також учням поза межами України, що спричинено недостатнім рівнем володіння мовою країни перебування, і як наслідок – неефективною інтеграцією в навчальний процес. Все вищезазначене вимагає осмислення та пошуків спільного бачення освітніх і навчальних втрат з метою розроблення інструментів їх вимірювання з урахуванням міжнародного бачення та механізмів їх подолання.

Ключові слова: освітній процес, навчальна (освітня) втрата, навчальна прогалина (розрив), прогалина (розрив) у досягненнях, прогалина (розрив) у можливостях, незавершене навчання.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна РФ проти України, розпочата 24 лютого 2022 р., спричинила людські втрати, у тому числі дітей, значні руйнування інфраструктури, у тому числі й освітньої, міграцію населення. Станом на травень 2023 р. за даними Офісу Генерального прокурора України загинуло 478 та поранено 963 дитини (Офіс Генпрокурора, 2023). За інформацією Міністерства освіти і науки України 3223 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, 276 з них зруйновано повністю (МОН України, 2023а). Частина учасників освітнього процесу була змушена тимчасово переїхати у безпечніші регіони України або виїхати за її межі. За кордоном продовжують перебувати близько 505 тис. учнів та 12,5 тис. педагогічних працівників (МОН України, 2023б).

Ці та інші виклики війни призводять до погіршення доступу дітей до якісної освіти учнів та втрат у навчанні. Оцінюючи навчальні втрати в Україні, Angrist, Djankov, Goldberg & Patrinos стверджують, що до пандемії COVID-19 та російського вторгнення за результатами отриманих

балів в рамках Програми міжнародного оцінювання учнів PISA Україна не поступалася своїм регіональним сусідам у Східній Європі, включно з Болгарією та Хорватією. Тривале закриття шкіл погіршує ситуацію з навчанням. Через COVID-19 школи в Україні були закриті протягом 31 тижня, або близько 7,75 місяців. Навчальні втрати, пов'язані із закриттям шкіл такої тривалості, за оцінками становлять близько 20 балів, виходячи з середніх показників ОЕСР щодо навчання за рік. Дослідники додають ще два місяці через повномасштабну війну РФ проти України, що була розпочата 24 лютого 2022 р. Розрахунок засвідчує, що навчальні втрати в Україні можуть становити понад один рік через поєднання тривалого закриття шкіл у зв'язку з пандемією та війною. Оцінка результатів навчання через таку тривалість закриття шкіл може знизитися з 481 до приблизно 451 бала в рамках PISA. Це є нижчим, ніж у країнах Європи з найнижчими показниками – у Молдові та Вірменії. Значним, підкреслюють автори, може бути і довгостроковий ефект, оскільки майбутні втрати доходів цих учнів у дорослому віці можуть становити понад 10% на рік у розрахунку на одного учня (Angrist et al., 2022).

Очевидно, що повномасштабна війна РФ проти України загострила проблему втрат у навчанні учнів. Аналіз напрацювань освітянської спільноти з цієї проблеми стане внеском у загальнонаціональну дискусію у цій площині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність проблеми зниження рівня знань учнів засвідчує 8320 000 досліджень на цю тематику при пошуку в системі Google Scholar (Google Академія, n.d). Зважаючи на багатоаспектність проблеми серед напрямів досліджень вбачаємо необхідним виокремити:

- дослідження навчальних втрат в аспекті глобальних викликів сучасності (Ahlgren et al., 2023; World Bank Group, 2022; Angrist et al., 2022; UNESCO/UNICEF/World Bank, 2021; Blaskó et al., 2021; Hanushek & Woessmann, 2020; Cerna, 2019; European Council, 2018; de Wal Pastoor, 2016; Локшина, Глушко et al., 2022; Локшина (Ред.) et al., 2022; Локшина, Джурило et al., 2022)
- дослідження з проблеми термінологічного поля навчальних втрат (The Glossary of Education Reform, 2013a; World Bank Group, 2021b; Law Insider, n.d.; Ferrier, 2021; Dorn et al., 2021; The Glossary of Education Reform, 2013b; The Glossary of Education Reform, 2013c).
- дослідження з проблеми факторів / причин виникнення навчальних втрат (World Bank Group, 2021b; Sparks, 2021; Kuhfeld & Tarasawa, 2020; World Bank Group, 2021a; Hanushek & Woessmann, 2020; Топузов, Головка & Локшина, 2023; McClain et al., 2021; Lokshyna & Topuzov, 2021).
- дослідження з проблеми мінімізації/компенсації навчальних втрат (Топузов, Головка & Локшина, 2023; Chandra et al. 2021; National School Boards Association, n.d.; UNESCO, 2021).

Сьогодні проблема навчальних втрат є надважливою для українців, яким надано притулок в країнах ЄС (ООНА, 2023; Cerna & McBrien, 2022; Council of Europe, 2022; Erasmus+/School Education Gateway, 2022a; Erasmus+/School Education Gateway, 2022b; Erasmus+/School Education Gateway, 2022c; European Commission, 2022a; European Commission, 2022b; European Commission, 2022d; European Commission/EECEA, 2022; European Commission/Eurydice, 2022; European Council, 2022a; European Council, 2022b; Mizzy, 2022; Morrice, 2022; OECD, 2022a; OECD, 2022b; UNESCO, 2022a; UNESCO, 2022b; UNHCR, 2022; Lavrysh et al., 2022).

Отже, проблема навчальних втрат широко вивчається, дискутується, діагностується та прогнозується у науковому просторі в контексті сучасних глобальних, регіональних, національних викликів, які мають стійкі та/чи епізодичні впливи.

Метою цього дослідження є аналіз сутніх характеристик реалії втрат у навчанні крізь призму дослідницьких ініціатив в українському та міжнародному науково-педагогічному просторі.

Виклад основного матеріалу. Влада, наукова спільнота і громадськість України розпочали дискусію проблеми втрат українських учнів у навчанні з метою ґрунтовного дослідження та пошуку оптимальних механізмів її подолання. Важливим вбачається осмислення термінологічного концепту цієї реалії.

У Дослідженні якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 (2023) Державної служба якості України використовується комплекс термінів, що є складовими освітніх втрат:

- втрата в освітньому процесі, яка пов'язується зі зміною форми здобуття освіти, переведення закладів з очного на дистанційне та змішане навчання, нестабільними умовами організації освітнього процесу (повітряні тривоги, відключення електроенергії, перебої з інтернетом);
- втрата у навчальному часі: коли заклад освіти не має змоги проводити освітній процес, а учні/учениці – долучатися до нього, що призводить до пропущених навчальних занять учнями. Окрім того, йдеться про самостійну роботу учнів;
- навчальна втрата, які пов'язується з результати навчання учнів (Державна служба якості освіти України, 2023).

У дослідженні «Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання» (2023) Українського центру оцінювання якості освіти за результатами аналізу англomовної термінології констатовано використання науковцями та освітянами зарубіжжя широкого спектру термінів/термінологізованих одиниць, які визначають навчальні втрати: *learning loss, learning losses, lost of learning, losses in learning, loss of learning, lost learning, schooling lost, school loss, instructional loss, lost instructional time*.

Автори дослідження підкреслюють, що більшість зарубіжних дослідників, ведучи мову про освітні втрати, зосереджують увагу на втратах у навчанні (*learning losses*), що пов'язані з когнітивними навичками учнів, прогалинами у знаннях, недосягненням учнівством очікуваних результатів навчання, що визначені освітніми програмами.

У дослідженні узагальнено формати трактування навчальних втрат у зарубіжному освітньому просторі:

- втрата знань і навичок або відхилення в академічному прогресі учня, що найчастіше пов'язано з перервою у формальній освіті, пропусками занять тощо;
- втрата здобутих раніше знань, коли учні, які досягли певного прогресу в навчанні, погіршують свою успішність. Найчастіше це пов'язано з тимчасовою (нетривалою) перервою у формальній освіті, наприклад, літніми канікулами;
- різниця між тим, чого навчився учень, тобто досягнутим ним академічним прогресом, і тим, чого учень мав би навчитися на певному етапі свого навчання, наприклад, у певному віці, на рівні певного класу тощо.

Автори дослідження визначають навчальні втрати як будь-які втрати знань, умінь, навичок та/або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня (Бичко та Терещенко, 2023).

У дослідженні «Війна та освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи» (2023), яке реалізовано аналітичним центром Cedos у співпраці з Міжнародним фондом «Відродження», освітні втрати розглядаються у контексті:

- людських втрат: загибелі вчителів/вчительок, учнів/учениць та батьків;
- втрат в освітній інфраструктурі: пошкодження/руйнування закладів освіти;
- втрат в освітньому середовищі (меблі, техніка, навчальне приладдя тощо);
- втрат навчального часу/втрат часу навчання (втрат днів навчання): вимушені канікули; втрачання можливості навчатися під час окупації або в процесі вимушеної зміни місця проживання; позбавлення можливості навчатися через повітряні тривоги та загрози артилерійського обстрілу, відключення електроенергії, проблем з мобільним зв'язком та інтернетом тощо, тобто неможливості продовжувати навчальний процес.

Освітні втрати або втрати у навчанні трактуються як прогалини, специфічні або загальні втрати у знаннях і навичках, які виникають в учнівства внаслідок перерв і непослідовностей у навчанні, у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчання (Когут та ін., 2023).

У дослідженні «Подолання освітніх втрат з української мови і літератури в 5–11 класах. Методичні рекомендації. Приклади уроків» (2023), яке підготовлено за підтримки Міжнародного

фонду «Відродження» у межах проєкту «КЛУБ НУШ: формування та зміцнення спільноти амбасадорів реформи НУШ», освітня (навчальна) втрата (learning loss) визначається (з посиланням на Т. Вакуленко, директорку Українського центру оцінювання якості освіти) як будь-яка втрата знань, умінь, навичок і/або уповільнення чи переривання академічного прогресу через великі прогалини або паузи в навчанні конкретного учня. Вона може бути спричинена: пропусками занять, неефективним викладанням, плановими перервами в освітньому процесі (канікули), незапланованими перервами в навчанні, пов'язаними із соціальними кризами, природними катаклізмами тощо (Коберник та Звinyaцьківська, 2023).

Пошук наукових публікацій з проблеми втрат, які стосуються освіти, у пошуковій системі Google Scholar та через пошуковий сервіс Google засвідчує, що в англomовному просторі домінантним є термін *learning loss*, який перекладається на українську як *навчальна втрата*.

Тлумачними словниками «втрата» визначається як:

- факт того, що особа більше не має чогось або має менше, ніж раніше (Collins English Dictionary, 2023);
- стан позбавлення або відсутності чогось, що хтось мав (Definition of loss, n.d.).

На рівні тлумачних словників «навчальна втрата» визначається як:

- будь-яка специфічна або загальна втрата знань і навичок чи регрес у навчанні, найчастіше через тривалі прогалини або перерви в навчанні учня (The Glossary of Education Reform, 2013a);
- загальна або специфічна втрата знань або навичок через тривалу прогалину або перерву у звичайній освітній програмі учня (Law Insider, n.d.).

Провідні міжнародні організації – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Світовий банк трактують навчальні втрати як будь-які втрати знань або навичок та/або уповільнення чи переривання академічного прогресу, найчастіше через тривалі пропуски або перерви у навчанні учня (World Bank Group, 2021b).

Отже, у зарубіжжі термін *навчальна втрата* використовується для констатації зниження рівня знань і навичок учнів. Дослідники пишуть про два основні типи освітніх втрат – забування, яке позначає втрати раніше набутого знання під час навчання, та «втрачене» навчання, що означає очікуване навчання, яке не відбулося/ не відбувається, оскільки школи були закриті для очного навчання. Для оцінки «втраченого» навчання дослідники оцінюють фактичне навчання, використовуючи емпіричні дані, такі, як рівні досягнення попередніх когорт у навчанні, тоді як інші використовують нормативні критерії, такі як очікування на рівні класу (World Bank Group, 2021b).

Традиційно навчальні втрати асоціювалися міжнародною спільнотою з сезонними, передусім, літніми канікулами. Сезонні навчальні втрати трактуються як зниження рівня академічної успішності учнів, зокрема літні освітні втрати вимірюються зниженням рівня академічної успішності на два-три місяці назад (Kuhfeld & Tarasawa, 2020).

Варто зазначити, що поширеним серед дослідників є використання терміну «навчальна втрата» для позначення передусім:

- втрати у знаннях/навичках з читання і математики (Ferrier, 2021);
- втрати навичок грамотності та лічби, коли учні перебувають поза межами формального навчального закладу протягом тривалого періоду часу (Ferrier, 2021).

Водночас, необхідно звернути увагу на активізацію дискусії щодо важливості розширення традиційної практики вимірювання навчальних втрат за допомогою тестування рівня володіння учнями знаннями/навичками з мови і математики та ігнорування інших шкільних предметів. Y. Zhao наголошує, що освіта має багато результатів, які можуть бути короткостроковими чи довгостроковими, когнітивними і некогнітивними, навчальними і виховними. Короткострокові, когнітивні та навчальні результати не обов'язково безпосередньо перетворюються на довгострокові, некогнітивні та освітні результати. Часто виявляється, що результати тестування мають негативну кореляцію з благополуччям учнів. Також було виявлено, що тестові бали можуть мати негативну кореляцію з економічним розвитком та підприємницькою впевненістю і діяльністю. Результати тестів не завжди добре передбачають майбутній успіх людини, і некогнітивні нави-

чки можуть відігравати вагомішу роль, ніж когнітивні. Деякі результати тестів засвідчують успіхи, які є продуктивними лише в короткостроковій перспективі, тоді як невдачі можуть виявитися більш продуктивними в довгостроковій перспективі (Zhao, 2021).

Для відображення реалій освіти в умовах COVID-19 до використання запропоновано також термін «незавершене навчання» (unfinished learning), який наразі не є широко використовуваним. «Незавершене навчання» позначає ситуацію, коли учні не завершили курс навчання, який вони мали б завершити за навчальний рік. Незавершене навчання охоплює широкий спектр ситуацій: призупинення навчання, що спричиняє втрату учнями знань/умінь, якими вони володіли до цього; отримання меншого обсягу знань/умінь, ніж передбачено освітніми стандартами за навчальний рік; отримання меншого обсягу знань/умінь, що є необхідними для успішного навчання у подальшому після закінчення школи та на ринку праці (Dorn et al., 2021).

Термінами, які також використовуються у межах проблеми навчальних втрат, є:

- навчальна прогалина/розрив (learning gap) – різниця між тим, чого навчився учень, тобто його академічним прогресом, і тим, що очікувалося від учня на певному етапі навчання, наприклад, у певному віці або класі (The Glossary of Education Reform, 2013b);
- прогалина/розрив у досягненнях (achievement gap) означає будь-яку значну і стійку різницю в академічній успішності або освітніх досягненнях між різними групами учнів, наприклад, між білими учнями і представниками меншин, або учнями з домогосподарств з високим і низьким рівнем доходу (The Glossary of Education Reform, 2013c);
- прогалина/розрив у можливостях (opportunity gap) стосується ресурсів – нерівний або несправедливий розподіл ресурсів і можливостей.

Розрив/прогалина у досягненні стосується результатів (outputs) – нерівного або несправедливого розподілу освітніх результатів і переваг, тоді як розрив/прогалина у можливостях стосується ресурсів/внеску (inputs) – нерівного або несправедливого розподілу ресурсів і можливостей. Розрив/прогалина у навчанні стосується відносної успішності учнів, йдеться про розбіжність між тим, що учні фактично засвоїли, і тим, що вони повинні були засвоїти в певному віці або на певному рівні навчання (The Glossary of Education Reform, 2013c).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Традиційно навчальні втрати асоціювалися міжнародною спільнотою з сезонними, передусім, літніми канікулами, перервами у навчанні у межах формальної освіти, відсутністю на заняттях, неефективним викладанням. Пандемія COVID-19 актуалізувала розгляд навчальних втрат крізь призму глобальних суспільних потрясінь та надзвичайних подій, які спричиняють незаплановане призупинення навчального процесу впродовж тривалого часу.

В Україні концепт навчальних втрат набув комплексності. Навчальні втрати під час війни спричинені не лише закриттям шкіл на певний період часу, а й їх переміщенням внаслідок руйнування/пошкодження/окупації, нестабільністю онлайн навчання через вимкнення електрики та інтернету внаслідок бомбардувань та обстрілів, відсутністю/недостатністю навчально-методичного забезпечення, психологічними травмами учнів і педагогів тощо. Втрати у навчанні спостерігаються також і в українських учнів, які навчаються у школах країн, що надали їм притулок. Незнання/погане володіння мовою країни перебування, наслідком чого є неефективна/повільна інтеграція до навчального процесу, часто відсутність можливості занять онлайн в українській школі, є неповним переліком викликів, що призводять до навчальних втрат українських учнів за кордоном (ООНА, 2023).

Тому проблема навчальних втрат в Україні під час війни є складовою та результатом комплексу втрат усієї системи національної освіти, що охоплюють людські втрати, втрати освітньої інфраструктури, освітнього середовища, навчального часу тощо. Зазначене пріоритетизує осмислення та віднайдення гармонізованої позиції щодо термінологічних концептів освітніх і навчальних втрат. Це є важливим кроком для розроблення як інструментів вимірювання навчальних втрат з урахуванням міжнародного бачення врахування когнітивних та некогнітивних освітніх результатів, так механізмів їх подолання, що може бути перспективною для подальших досліджень.

Використані джерела

- Бичко, Г., Терещенко, В. (2023). *Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання*. Український центр оцінювання якості освіти. https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf
- Державна служба якості освіти України. (2023). *Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році*. <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>
- Коберник, І., Звизняцьківська, З. (Упоряд.). (2023). *Подолання освітніх втрат з української мови і літератури в 5–11 класах. Методичні рекомендації. Приклади уроків*. Міжнародний фонд «Відродження», КЛУБ НУШ. <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Buklet-22Podolannya-osvitnih-vtrat22-2.pdf>
- Когут, І., Нікуліна, О., Сирбу, О., Жерьобкіна, Т., Назаренко, Ю. (2023). *Війна та освіта: Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи*. Cedos, International Renaissance Foundation. https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/ua-saved_overview-report-2022-web.pdf
- Локшина, О. (Ред.), Глушко, О., Джурило, А., Кравченко, С., Максименко, О., Нікольська, Н., & Шпарик, О. (2022). *Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти: оглядове видання*. Педагогічна думка. <https://doi.org/10.32405/978-966-644-614-8-2022-55>
- Локшина, О., Глушко, О., Джурило, А., Кравченко, С., Максименко, О., Нікольська, Н., & Шпарик, О. (2022). Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. *Український Педагогічний журнал*, (2), 5–18. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-5-18>
- Локшина, О., Джурило, А., Нікольська, Н., & Шпарик, О. (2022). Підтримка України науковою спільнотою світу. *Український Педагогічний журнал*, (1), 7–17. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-1-7-17>
- МОН України. (2023a). *Освіта під загрозою*. <https://saveschools.in.ua/>
- МОН України. (2023b). *Перехідна книга Міністерства освіти і науки України*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2023/03/21/Transition.book.2023.pdf>
- Офіс Генпрокурора. (2023, 4 травня). *Ювенальні прокурори: 478 дітей загинуло в Україні внаслідок збройної агресії РФ*. <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-478-ditei-zaginulo-v-ukrayini-vnaslidok-zbroinoyi-agresiyi-rf-3>
- Топузов, О., Головка, М., & Локшина, О. (2023). Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації. *Український Педагогічний журнал*, (1), 5–13. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-5-13>
- Ahlgren, E., Azevedo, J. P., Bergmann, J., Brossard, M., Chang, G. C., Chakroun, B., Cloutier, M., Mizunoya, S., Reuge, N., & Rogers, H. (2023, May 5). The global education crisis – even more severe than previously estimated. *World Bank Blogs*. <https://blogs.worldbank.org/education/global-education-crisis-even-more-severe-previously-estimated>
- Angrist, N., Djankov, S., Goldberg, P. & Patrinos, H. (2022). The loss of human capital in Ukraine. In L. Garicano, D. Rohner, Weder, B. di Mauro (Eds.), *Global economic consequences of the war in Ukraine: Sanctions, supply chains and sustainability* (pp. 169–174). CEPR Press. https://cepr.org/system/files/publication-files/172987-global_economic_consequences_of_the_war_in_ukraine_sanctions_supply_chains_and_sustainability.pdf
- Blaskó, Z., da Costa, P., Schnepf, S. V. (2021, April). *Learning Loss and Educational Inequalities in Europe: Mapping the Potential Consequences of the COVID-19 Crisis*. IZA Institute of Labor Economics. <https://www.iza.org/publications/dp/14298/learning-loss-and-educational-inequalities-in-europe-mapping-the-potential-consequences-of-the-covid-19-crisis>
- Cerna, L. (2019). *Refugee education: Integration models and practices in OECD countries*. OECD Publishing. <https://dx.doi.org/10.1787/a3251a00-en>
- Cerna, L., McBrien, J. (2022, April 8). *Supporting Ukrainian refugee students*. <https://oecdeditoday.com/supporting-refugee-students-ukraine/>
- Chandra S., Hill H., Kothari T., McBride L., Vaduganathan N. (2021, June 03). *Closing the Digital Divide in US Education – for Good. Related expertise: Education, K-12 Education*. The BCG Web. <https://www.bcg.com/publications/2021/digital-access-in-united-states-education>
- Collins English Dictionary. (2023, May 7). Loss definition and meaning. In *Collins Dictionaries*. Retrieved May 7, 2023, from <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/loss>

- Council of Europe. (2022). *Council of Europe tools to help those providing language support to children arriving from Ukraine*. <https://www.coe.int/en/web/language-support-for-adult-refugees/language-support-to-children>
- de Wal Pastoor, L. (2016). Rethinking Refugee Education: Principles, Policies and Practice from a European Perspective. In *Annual Review of Comparative and International Education 2016, International Perspectives on Education and Society* (pp. 107–116). Emerald Group Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/s1479-36792016000030009>
- Definition of loss. (n.d.). In *www.dictionary.com*. Retrieved May 7, 2023, from <https://www.dictionary.com/browse/loss>
- Dorn, E., Hancock, B., Sarakatsannis, J., & Viruleg, E. (2021, July 27). *COVID-19 and education: The lingering effects of unfinished learning*. McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/industries/education/our-insights/covid-19-and-education-the-lingering-effects-of-unfinished-learning>
- Erasmus+/School Education Gateway. (2022a). *Education and support for Ukrainian refugees*. Europe's online platform for school education. <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/latest/news/education-support-ua-refugees.htm>
- Erasmus+/School Education Gateway. (2022b). *Recognition of qualifications of Ukrainian school pupils*. Europe's online platform for school education. <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/latest/news/recognition-qualifications-ua.htm>
- Erasmus+/School Education Gateway. (2022c). *Supporting the inclusion of displaced children from Ukraine in education: considerations, key principles and practices for the school year 2022–2023*. Europe's online platform for school education. <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/publications/practical-manual-on-refugees.htm>
- European Commission. (2022a). *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Welcoming those fleeing war in Ukraine: Ready Europe to meet the needs*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52022DC_0131
- European Commission. (2022b). *Policy guidance on supporting inclusion of Ukrainian refugees in education*. https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/files/news/Policy_guidance_Ukraine_schools.pdf
- European Commission. (2022d). *Supporting the inclusion of displaced children from Ukraine in education: Considerations, key principles and practices for the school year 2022–2023*. <https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/files/SWD-2022-185-inclusion-displaced-children-Ukraine-in-education.pdf>
- European Commission/EECEA. (2022). *Supporting refugee learners from Ukraine in schools in Europe*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/066388>
- European Commission/Eurydice. (2022). *How Member States are supporting Ukrainian refugee learners: Eurydice reports review policies and measures*. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/news/how-member-states-are-supporting-ukrainian-refugee-learners-eurydice-reports-review-policies>
- European Council. (2018). *Council conclusions of 26 November 2018 on education in emergencies and protracted crises*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14719-2018-INIT/en/pdf>
- European Council. (2022a). Council implementing decision (EU) 2022/382 of 4 march 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of article 5 of directive 2001/55/ec, and having the effect of introducing temporary protection. *OJ, L 71*, 1–6. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.071.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A071%3ATOC
- European Council. (2022b). *Joint statement by the members of the European Council*. The official website of the Council of the EU and the European Council. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/24/joint-statement-by-the-members-of-the-european-council-24-02-2022/>
- Ferrier, G. (2021, October 13). What is Lost Learning? *CASCAID*. Retrieved May 7, 2023, from <https://cascaid.co.uk/article/lost-learning/>
- Google Академія. (n.d). Learning loss. Retrieved May 05, 2023, from https://scholar.google.com/scholar?start=0&q=learning+loss&hl=uk&as_sdt=0,5
- Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2020, September). *The Economic Impacts of Learning Losses*. OECD. <https://www.oecd.org/education/The-economic-impacts-of-coronavirus-covid-19-learning-losses.pdf>

- Kuhfeld, M., & Tarasawa, B. (2020, April). *The COVID-19 slide: What summer learning loss can tell us about the potential impact of school closures on student academic achievement*. https://www.nwea.org/uploads/2020/04/Collaborative-Brief_Covid19-Slide-APR 20.pdf
- Lavrysh, Yu., Lytovchenko, I., Lukianenko, V., Golub, T. (2022). Teaching during the wartime: Experience from Ukraine. *Educational Philosophy and Theory*. <https://doi.org/10.1080/00131857.2022.2098714>
- Law Insider. (n.d.). Learning loss Definition. In *Law Insider*. <https://www.lawinsider.com/dictionary/learning-loss>
- Lokshyna, O. & Topuzov, O. (2021). COVID-19 and education in Ukraine: Responses from the authorities and opinions of educators. *Perspectives in Education*, 1(39), 207–230. <https://doi.org/10.18820/2519593X/pie.v39.i1.13>
- McClain, C., Vogels, E. A., Perrin, A., Sechopoulos, S., Rainie, L., & Atske, S. (2021, September 1). The Internet and the Pandemic. *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*. <https://web.archive.org/web/20220307062655/https://www.pewresearch.org/internet/2021/09/01/the-internet-and-the-pandemic/>
- Mizzy, S. (2022). *Ukrainian children in Portugal receive children's and school books*. <https://europe-cities.com/2022/04/01/ukrainian-children-in-portugal-receive-childrens-and-school-books/>
- Morrice, L. (2022). Will the war in Ukraine be a pivotal moment for refugee education in Europe? *International Journal of Lifelong Education*, 41(3), 251–256. <https://doi.org/10.1080/02601370.2022.2079260>
- National School Boards Association. (n.d.). *The Homework Gap*. <https://www.nsba.org/Advocacy/Federal-Legislative-Priorities/Homework-Gap>
- OCHA. (2023, March 2). *War in Ukraine: Attacks on schools, interrupted education and loss of learning outcomes for children in Ukraine and in host countries – Ukraine*. ReliefWeb. <https://reliefweb.int/report/ukraine/war-ukraine-attacks-schools-interrupted-education-and-loss-learning-outcomes-children-ukraine-and-host-countries>
- OECD. (2022a). *Supporting refugee students from Ukraine in host countries*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b02bcaa7-en>
- OECD. (2022b). *The Ukrainian Refugee Crisis: Support for teachers in host countries*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/546ed0a7-en>
- Sparks, S. D. (2021, February 18). Academically Speaking, the “COVID Slide” could be a lot worse than you think. *Education Week*. <https://www.edweek.org/leadership/academically-speaking-the-covid-slide-could-be-a-lot-worse-than-you-think/2020/04?cmp=soc-edit-tw>
- The Glossary of Education Reform. (2013a, August 29). Learning Loss Definition. <https://www.edglossary.org/learning-loss/>
- The Glossary of Education Reform. (2013b, August 29). *Learning Gap Definition*. <https://www.edglossary.org/learning-gap/>
- The Glossary of Education Reform. (2013c, December 19). *Achievement Gap Definition*. <https://www.edglossary.org/achievement-gap/>
- UNESCO. (2021). *Recovering lost learning: what can be done quickly and at scale?* <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377841?posInSet=1&queryId=6db53556-6918-4e37-b673-aac484773961>
- UNESCO. (2022a, March 24). *Mapping host countries' education responses to the influx of Ukrainian students*. <https://www.unesco.org/en/articles/mapping-host-countries-education-responses-influx-ukrainian-students>
- UNESCO. (2022b, March 26). *Portugal's education responses to the influx of Ukrainian students*. <https://www.unesco.org/en/articles/portugals-education-responses-influx-ukrainian-students>
- UNESCO/UNICEF/World Bank. (2021). *The state of the global education crisis: A path to recovery*. A joint UNESCO, UNICEF, and World Bank report. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/416991638768297704/pdf/The-State-of-the-Global-Education-Crisis-A-Path-to-Recovery.pdf>
- UNHCR. (2022). *Ukraine Refugee Situation*. Operational Data Portal. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- World Bank Group. (2021a). *GDP, PPP (constant 2017 international \$)*. World Bank Group. Retrieved May 7, 2023, from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.KD>
- World Bank Group. (2021, December 3). *The State of the Global Education Crisis: A Path to Recovery*. World Bank Group. Retrieved May 7, 2023, from <https://www.worldbank.org/en/topic/education/publication/the-state-of-the-global-education-crisis-a-path-to-recovery>

World Bank Group. (2022, September 10). Learning losses. World Bank Group. Retrieved May 7, 2023, from <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/e52f55322528903b27f1b7e61238e416-0200022022/related/WBG-LearningLosses-flier-10-09-22-e-version.pdf>

Zhao, Y. (2021). Build back better: Avoid the learning loss trap. *Prospects*, 51(4), 557–561. <https://doi.org/10.1007/s11125-021-09544-y>

References

Bychko, H., Tereshchenko, V. (2023). *Navchalni vtraty: sutnist, prychny, naslidky ta shliakhy podolannia. Ukrainskyi tsentr otsiniuvannia yakosti osvity*. https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf

Derzhavna sluzhba yakosti osvity Ukrainy. (2023). *Doslidzhennia yakosti orhanizatsii osvitnoho protsesu v umovakh viiny u 2022/2023 navchalnomu rotsi*. <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viiny-web-3.pdf>

Kobernyk, I., Zvyniatskivska, Z. (Uporiad.). (2023). *Podolannia osvitnikh vtrat z ukrainskoi movy i literatury v 5–11 klasakh. Metodychni rekomendatsii. Pryklady urokiv*. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia», KLUB NUSH. <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Buklet-22Podolannia-osvitnikh-vtrat22-2.pdf>

Kohut, I., Nikulina, O., Syrbu, O., Zherobkina, T., Nazarenko, Yu. (2023). *Viina ta osvita: Yak rik povnomashtabnoho vtorhennia vplynuv na ukrainski shkoly*. Cedoss/International Renaissance Foundation. https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/ua-saved_overview-report-2022-web.pdf

Lokshyna, O. (Red.), Hlushko, O., Dzhurylo, A., Kravchenko, S., Maksymenko, O., Nikolska, N., & Shparyk, O. (2022). *Osvita v realiiakh viiny: oriientyry mizhnarodnoi spilnoty: ohliadove vydannia*. Pedahohichna dumka. <https://doi.org/10.32405/978-966-644-614-8-2022-55>

Lokshyna, O., Hlushko, O., Dzhurylo, A., Kravchenko, S., Maksymenko, O., Nikolska, N., & Shparyk, O. (2022). Orhanizatsiia osvity v umovakh viiny: rekomendatsii mizhnarodnykh orhanizatsii. *Ukrainskyi Pedahohichnyi zhurnal*, (2), 5–18. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-5-18>

Lokshyna, O., Dzhurylo, A., Nikolska, N., & Shparyk, O. (2022). Pidtrymka Ukrainy naukovoiu spilnotoiu svitu. *Ukrainskyi Pedahohichnyi zhurnal*, (1), 7–17. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-1-7-17>

MON Ukrainy. (2023a). *Osvita pid zahrozoiu*. <https://saveschools.in.ua/>

MON Ukrainy. (2023b). *Perekhidna knyha Ministerstva osvity i nauky Ukrainy*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2023/03/21/Transition.book.2023.pdf>

Ofis Henprokurora. (2023, 4 travnia). *Yuvenalni prokurory: 478 ditei zahynulo v Ukraini vnaslidok zbroinoi ahresii rf*. <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-478-ditei-zaginulo-v-ukrayini-vnaslidok-zbroinoyi-agresiyi-rf-3>

Topuzov, O., Holovko, M., & Lokshyna, O. (2023). Osvitni vtraty v period voiennoho stanu: problemy diahnostyky ta kompensatsii. *Ukrainskyi Pedahohichnyi zhurnal*, (1), 5–13. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-5-13>

Ahlgren, E., Azevedo, J. P., Bergmann, J., Brossard, M., Chang, G. C., Chakroun, B., Cloutier, M., Mizunoya, S., Reuge, N., & Rogers, H. (2023, May 5). The global education crisis – even more severe than previously estimated. *World Bank Blogs*. <https://blogs.worldbank.org/education/global-education-crisis-even-more-severe-previously-estimated>

Angrist, N., Djankov, S., Goldberg, P. & Patrinos, H. (2022). The loss of human capital in Ukraine. In L. Garicano, D. Rohner, Weder, B. di Mauro (Eds.), *Global economic consequences of the war in Ukraine: Sanctions, supply chains and sustainability* (pp. 169–174). CEPR Press. https://cepr.org/system/files/publication-files/172987-global_economic_consequences_of_the_war_in_ukraine_sanctions_supply_chains_and_sustainability.pdf

Blaskó, Z., da Costa, P., Schnepf, S. V. (2021, April). *Learning Loss and Educational Inequalities in Europe: Mapping the Potential Consequences of the COVID-19 Crisis*. IZA Institute of Labor Economics. <https://www.iza.org/publications/dp/14298/learning-loss-and-educational-inequalities-in-europe-mapping-the-potential-consequences-of-the-covid-19-crisis>

Cerna, L. (2019). *Refugee education: Integration models and practices in OECD countries*. OECD Publishing. <https://dx.doi.org/10.1787/a3251a00-en>

Cerna, L., McBrien, J. (2022, April 8). *Supporting Ukrainian refugee students*. <https://oecdeditoday.com/supporting-refugee-students-ukraine/>

- Chandra S., Hill H., Kothari T., McBride L., Vaduganathan N. (2021, June 03). *Closing the Digital Divide in US Education – for Good. Related expertise: Education, K-12 Education*. The BCG Web. <https://www.bcg.com/publications/2021/digital-access-in-united-states-education>
- Collins English Dictionary. (2023, May 7). Loss definition and meaning. In *Collins Dictionaries*. Retrieved May 7, 2023, from <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/loss>
- Council of Europe. (2022). *Council of Europe tools to help those providing language support to children arriving from Ukraine*. <https://www.coe.int/en/web/language-support-for-adult-refugees/language-support-to-children>
- de Wal Pastoor, L. (2016). Rethinking Refugee Education: Principles, Policies and Practice from a European Perspective. In *Annual Review of Comparative and International Education 2016, International Perspectives on Education and Society* (pp. 107–116). Emerald Group Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/s1479-367920160000030009>
- Definition of loss. (n.d.). In *www.dictionary.com*. Retrieved May 7, 2023, from <https://www.dictionary.com/browse/loss>
- Dorn, E., Hancock, B., Sarakatsannis, J., & Viruleg, E. (2021, July 27). *COVID-19 and education: The lingering effects of unfinished learning*. McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/industries/education/our-insights/covid-19-and-education-the-lingering-effects-of-unfinished-learning>
- Erasmus+/School Education Gateway. (2022a). *Education and support for Ukrainian refugees*. Europe's online platform for school education. <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/latest/news/education-support-ua-refugees.htm>
- Erasmus+/School Education Gateway. (2022b). *Recognition of qualifications of Ukrainian school pupils*. Europe's online platform for school education. <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/latest/news/recognition-qualifications-ua.htm>
- Erasmus+/School Education Gateway. (2022c). *Supporting the inclusion of displaced children from Ukraine in education: considerations, key principles and practices for the school year 2022–2023*. Europe's online platform for school education. <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/publications/practical-manual-on-refugees.htm>
- European Commission. (2022a). *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Welcoming those fleeing war in Ukraine: Ready Europe to meet the needs*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52022DC 0131>
- European Commission. (2022b). *Policy guidance on supporting inclusion of Ukrainian refugees in education*. https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/files/news/Policy_guidance_Ukraine_schools.pdf
- European Commission. (2022d). *Supporting the inclusion of displaced children from Ukraine in education: Considerations, key principles and practices for the school year 2022–2023*. <https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/files/SWD-2022-185-inclusion-displaced-children-Ukraine-in-education.pdf>
- European Commission/EECEA. (2022). *Supporting refugee learners from Ukraine in schools in Europe*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/066388>
- European Commission/Eurydice. (2022). *How Member States are supporting Ukrainian refugee learners: Eurydice reports review policies and measures*. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/news/how-member-states-are-supporting-ukrainian-refugee-learners-eurydice-reports-review-policies>
- European Council. (2018). *Council conclusions of 26 November 2018 on education in emergencies and protracted crises*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14719-2018-INIT/en/pdf>
- European Council. (2022a). Council implementing decision (EU) 2022/382 of 4 march 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of article 5 of directive 2001/55/ec, and having the effect of introducing temporary protection. *OJ, L 71*, 1–6. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3A0J.L_2022.071.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A071%3ATOC
- European Council. (2022b). *Joint statement by the members of the European Council*. The official website of the Council of the EU and the European Council. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/24/joint-statement-by-the-members-of-the-european-council-24-02-2022/>
- Ferrier, G. (2021, October 13). What is Lost Learning? *CASCAID*. Retrieved May 7, 2023, from <https://cascaid.co.uk/article/lost-learning/>

- Google Академія. (n.d). Learning loss. Retrieved May 05, 2023, from https://scholar.google.com/scholar?start=0&q=learning+loss&hl=uk&as_sdt=0,5
- Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2020, September). *The Economic Impacts of Learning Losses*. OECD. <https://www.oecd.org/education/The-economic-impacts-of-coronavirus-covid-19-learning-losses.pdf>
- Kuhfeld, M., & Tarasawa, B. (2020, April). *The COVID-19 slide: What summer learning loss can tell us about the potential impact of school closures on student academic achievement*. https://www.nwea.org/uploads/2020/04/Collaborative-Brief_Covid19-Slide-APR 20.pdf
- Lavrysh, Yu., Lytovchenko, I., Lukianenko, V., Golub, T. (2022). Teaching during the wartime: Experience from Ukraine. *Educational Philosophy and Theory*. <https://doi.org/10.1080/00131857.2022.2098714>
- Law Insider. (n.d.). Learning loss Definition. In *Law Insider*. <https://www.lawinsider.com/dictionary/learning-loss>
- Lokshyna, O. & Topuzov, O. (2021). COVID-19 and education in Ukraine: Responses from the authorities and opinions of educators. *Perspectives in Education*, 1(39), 207–230. <https://doi.org/10.18820/2519593X/pie.v39.i1.13>
- McClain, C., Vogels, E. A., Perrin, A., Sechopoulos, S., Rainie, L., & Atske, S. (2021, September 1). The Internet and the Pandemic. *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*. <https://web.archive.org/web/20220307062655/https://www.pewresearch.org/internet/2021/09/01/the-internet-and-the-pandemic/>
- Mizzy, S. (2022). *Ukrainian children in Portugal receive children's and school books*. <https://europe-cities.com/2022/04/01/ukrainian-children-in-portugal-receive-childrens-and-school-books/>
- Morrice, L. (2022). Will the war in Ukraine be a pivotal moment for refugee education in Europe? *International Journal of Lifelong Education*, 41(3), 251–256. <https://doi.org/10.1080/02601370.2022.2079260>
- National School Boards Association. (n.d.). *The Homework Gap*. <https://www.nsba.org/Advocacy/Federal-Legislative-Priorities/Homework-Gap>
- OCHA. (2023, March 2). *War in Ukraine: Attacks on schools, interrupted education and loss of learning outcomes for children in Ukraine and in host countries – Ukraine*. ReliefWeb. <https://reliefweb.int/report/ukraine/war-ukraine-attacks-schools-interrupted-education-and-loss-learning-outcomes-children-ukraine-and-host-countries>
- OECD. (2022a). *Supporting refugee students from Ukraine in host countries*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b02bcaa7-en>
- OECD. (2022b). *The Ukrainian Refugee Crisis: Support for teachers in host countries*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/546ed0a7-en>
- Sparks, S. D. (2021, February 18). Academically Speaking, the “COVID Slide” could be a lot worse than you think. *Education Week*. <https://www.edweek.org/leadership/academically-speaking-the-covid-slide-could-be-a-lot-worse-than-you-think/2020/04?cmp=soc-edit-tw>
- The Glossary of Education Reform. (2013a, August 29). *Learning Loss Definition*. <https://www.edglossary.org/learning-loss/>
- The Glossary of Education Reform. (2013b, August 29). *Learning Gap Definition*. <https://www.edglossary.org/learning-gap/>
- The Glossary of Education Reform. (2013c, December 19). *Achievement Gap Definition*. <https://www.edglossary.org/achievement-gap/>
- UNESCO. (2021). *Recovering lost learning: what can be done quickly and at scale?* <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377841?posInSet=1&queryId=6db53556-6918-4e37-b673-aac484773961>
- UNESCO. (2022a, March 24). *Mapping host countries' education responses to the influx of Ukrainian students*. <https://www.unesco.org/en/articles/mapping-host-countries-education-responses-influx-ukrainian-students>
- UNESCO. (2022b, March 26). *Portugal's education responses to the influx of Ukrainian students*. <https://www.unesco.org/en/articles/portugals-education-responses-influx-ukrainian-students>
- UNESCO/UNICEF/World Bank. (2021). *The state of the global education crisis: A path to recovery*. A joint UNESCO, UNICEF, and World Bank report. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/416991638768297704/pdf/The-State-of-the-Global-Education-Crisis-A-Path-to-Recovery.pdf>
- UNHCR. (2022). *Ukraine Refugee Situation*. Operational Data Portal. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- World Bank Group. (2021a). *GDP, PPP (constant 2017 international \$)*. World Bank Group. Retrieved May 7, 2023, from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.KD>

- World Bank Group. (2021, December 3). The State of the Global Education Crisis: A Path to Recovery. World Bank Group. Retrieved May 7, 2023, from <https://www.worldbank.org/en/topic/education/publication/the-state-of-the-global-education-crisis-a-path-to-recovery>
- World Bank Group. (2022, September 10). Learning losses. World Bank Group. Retrieved May 7, 2023, from <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/e52f55322528903b27f1b7e61238e416-0200022022/related/WBG-LearningLosses-flier-10-09-22-e-version.pdf>
- Zhao, Y. (2021). Build back better: Avoid the learning loss trap. *Prospects*, 51(4), 557–561. <https://doi.org/10.1007/s11125-021-09544-y>

Olena Lokshyna, Dr. Sc. in Pedagogy, Professor, Corresponding Member of the NAES of Ukraine, Head of the Department of Comparative Education, Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
Research interests: reforms and innovations in the world and European educational space in the conditions of globalization of Europeanization in a comparative perspective, theory and methodology of comparative pedagogy.

Alina Dzhurylo, PhD in Pedagogy, Ass. Prof., Senior Researcher, Senior Research Fellow of the Department of Comparative Education, Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine Head of foreign systems of vocational education and training laboratory, Institute of vocational education of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Research interests: comparative pedagogy and international education: EU educational policy in the field of education and training, educational reforms and pedagogical innovations, ensuring the quality of school education, decentralization of education management.

Oksana Maksymenko, PhD in Pedagogy, Ass. Prof., Research Fellow of the Department of Comparative Pedagogy, Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine; Associate Professor of Foreign Languages, Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine.

Research interests: comparative pedagogy and international education, issues of theory and practice of reforming school education management, innovations and trends in school education management in European and North American educational spaces.

Oksana Shparyk, PhD in Pedagogy, Senior Researcher, Senior Research Fellow of the Department of Comparative Education, Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine; Senior Research Fellow of the Scientific and Organisational Department, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Research interests: comparative pedagogy; educational policy of the EU, USA and China; transformational processes and trends in education development; ensuring the quality of education.

ON THE ISSUE OF LEARNING LOSSES: A TERMINOLOGICAL CONCEPT IN MODERN SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL DISCOURSE

The article is devoted to the analysis of the essential characteristics of the reality of learning losses through the prism of research in the national and international scientific environments. It was found out that Russia's full-scale war against Ukraine has exacerbated the problem of learning losses, which was already intensified by the COVID-19 pandemic. The authors have analyzed the latest research on the problematic of educational and learning losses that have been conducted by Ukrainian (the State Service for Quality of Education of Ukraine, the Ukrainian Center for Educational Quality Assessment, CEDOS Analytical Center, the International Renaissance Foundation) and international (UNESCO, UNICEF, World Bank) organizations. It was established that in English-speaking countries, the term "learning losses" is mostly used to refer to the phenomenon of losses associated with the educational process, which in Ukrainian is more appropriately interpreted as learning rather than educational losses. It was determined that the concept of learning losses is understood by foreign researchers as a decrease in the

level of student knowledge and skills. Two types of educational losses have been identified, namely “forgetting,” which refers to the loss of previously acquired learning, and “forgone” learning, which means expected learning that does not take place as schools are closed to in-person learning. A comparative analysis of the concepts related to learning losses is carried out, namely: learning gap, achievement gap, opportunity gap, unfinished learning. It was studied that traditional practices of measuring learning losses by testing student knowledge and skills in language and mathematics and ignoring other school subjects are debatable. It was determined that education has many desirable outcomes, these can be short term or long term, cognitive and non-cognitive, and instructional and educational. Short-term, cognitive, and instructional outcomes do not necessarily translate directly into long-term, non-cognitive, and educational outcomes. Test scores have been found to have a negative correlation with economic development and entrepreneurial confidence and activities across. Test scores do not predict the future of an individual’s success very well, and non-cognitive skills may play a bigger role than cognitive skills play. Some test’s assessments show successes that are only productive in the short term, while failures may actually be more productive in the long term. It was concluded that educational and learning losses are a complex issue in Ukraine which includes typical learning losses (seasonal breaks in formal education (summer vacations), absence from classes, ineffective teaching, unplanned suspension of the educational process for a long time due to the COVID-19 pandemic), losses caused by military actions (destruction, damage, closure, displacement of educational institutions, lack of electricity and Internet, insufficient teaching and learning materials, psychological trauma). Learning losses are also inherent in students outside of Ukraine, due to insufficient proficiency in the language of the host country and, as a result, ineffective integration into the educational process. All of the above requires reflection and search for a common vision of educational and learning losses in order to develop tools for its measuring, taking into account the international vision and mechanisms for its overcoming.

Keywords: education process, learning losses, learning gap, achievement gap, opportunity gap, unfinished learning.